

**Grécka spoločnosť v archaickom období – vznik a
charakteristika *polis***

- **Mocensko-spoločenské zmeny vedúce k vzniku občianskej spoločnosti**

- V čele obcí nahradza **rodová (pozemková) aristokracia** .
- Vytvorenie vlastných politicko-mocenských orgánov – aristokratické rady (napr. Areopag) – politicko-správna, náboženská a súdna právomoc - riadi spoločnosť na základe nepísaného zvykového práva.
- Postavenie ostatných sociálnych skupín je bezprávne – nemôžu zastávať žiaden úrad a podieľať sa na správe obcí – prenajímanie pôdy a odvádzanie presne predpísaných dávok.
- Snahy bežného obyvateľstva (*demos*): 1.) požiadavky na zverejnenie zvykového práva 2.) získanie možnosti podieľať sa na chode a správe obce - získanie politických práv.
- V priebehu 8 – 7 st. vedú tieto snahy v jednotlivých obciach k početným sociálnym nepokojom , ktorých dôsledkom je v konečnom dôsledku zverejnenie zvykového práva a následne vydobytie si občianskych práv a práv zastávať úrady v obci. (Athény – **Drakón**, **Solón**; Sparta – **Lykurgos**...) - novo-vytvorené ľudové orgány (ľudové snemy) začínajú postupne preberať niektoré kompetencie rodových, čo v priebehu 6 st vedie v jednotlivých obciach k postupnému pretvoreniu rodovej spoločnosti na **spoločnosť občiansku**.

Vznik a charakteristika *polis*

- Koncom Temného obdobia – demografický nárast obyvateľstva prispieva k postupnému rozvoju špecializovaných remesiel, navýšeniu poľnohospodárskej produkcie a obnoveniu diaľkového obchodu.
- Vzájomné spájanie sa (tzv. **synoikismos** – zosídľovanie) viacerých menších obcí do väčších celkov – vznik mestského štátu.
- Charakter – politicky suveréna a hospodársky sebestačná územno-správna jednotka s vlastnými zákonmi a ústavou, v čele ktorej stál kolektív slobodných a politicky aktívnych (plnoprávných) obyvateľov – občanov.
- Príslušnosť k občianskemu kolektívu bola dedičná – iba občania disponovali v obci politickými právami a mohli vlastniť pôdu, ako i iný nehnuteľný majetok.
- Od štátu mali zaručenú ochranu života a osobného majetku a medzi ich povinnosti patrila predovšetkým vojenská služba v občianskom vojsku v prípade bezprostredného ohrozenia obce., ako i účasť na výkone štátneho kultu.
- Zmena tradičných spoločenských hodnôt – **hybris** (pýcha, spupnosť, osobný prospech...) začína byť považovaná za najhoršiu vlastnosť a je nahradená tzv. **sófosyné** (striedmosť, umiernenosť, sebakontrola...) – za najväčšiu cnosť sa považuje konanie jednotlivca v prospech kolektívu na úkor osobného prospechu a vlastnej ctižiadosti.
- Centrum verejného života v polis – **agora** – verejné priestranstvo, resp. tržisko, kde spravidla zasadalo ľudové zhromaždenie.
- **Akropolis** – opevnené vyvýšené priestranstvo – 1.) poskytovalo ochranu obyvateľom v prípade bezprostredného vojenského ohrozenia 2.) miesto výkonu štátneho kultu.

Veľká grécka kolonizácia

- Koncom Temného obdobia (cca polovica 8 st.).
- Dôvody :
- 1.) Rozvoj remesla a obnovenie diaľkového zahraničného obchodu – prehĺbenie geografických poznatkov – zakladanie obchodných staníc a prvých osád (V. a Z. Stredomorie, Čierne more...) – nadviazanie kontaktov s viacerými stredomorskými civilizáciami a etnikami (Etruskovia, Kartáginci, Skýti...)
- 2.) Preľudnenosť – demografický nárast má za následok, že krajina už nie je schopná užiť narastajúci počet obyvateľstva – vysťahovanie za lepšími životnými podmienkami.
- Spočiatku bola novozaložená osada v podriadenom postavení vo vzťahu k zakladateľskej (materskej) obci – rovnaká ústava, zákony, kult... - postupne sa však väčšina novozaložených osád stáva nezávislými od svojej materskej obce a začína vykonávať vlastnú politiku – stávajú sa z nich „klasické“ *poleis* - kritérium sebestačnosti.
- No čele stojí tzv. **oikistes** – (osídľovateľ, zakladateľ) – výber vhodného miesta – 1.) výhodná strategická poloha, 2.) úrodná pôda.
- Reťazový charakter kolonizácie – novozaložené osady po určitom čase zakladali ďalšie osady.

V mestských štátoch pretrváva politický boj o moc medzi príslušníkmi vládnucej aristokratickej vrstvy a zástupcami strednej a nižšej vrstvy spoločnosti (obchodníci, remeselníci, roľníci - *demos*).

- Požiadavky predstaviteľov *dému* o prehĺbenie politických práv a možnosť aktívnejšie sa podieľať na správe a riadení obce – prenesenie politických práv a kompetencií z tradičných aristokratických orgánov na ľudové orgány – **hlavným meradlom politických práv a moci v obci prestáva byť urodzený pôvod, ale stáva sa ním veľkosť osobného majetku každého príslušníka občianskeho kolektívu – Timokracia – vláda majetných – (Solón – Athény).**

- Existencia viacerých politických zoskupení navzájom súperiacich v obci o moc – na čele každého z nich stojí spravidla zástupca z radov menej majetnej aristokracie, resp. neurodzený, ale majetný predstaviteľ strednej vrstvy – títo jednotlivci postupne získavajú v *poleis* moc na úkor svojich konkurentov – dostávajú sa do čela obce a začínajú vládnuť nezávisle od ostatných ako **tyrani** – (*tyrannos* – samovládca).

- Ťažisko moci – 1.) osobná moc a prestíž u väčšiny obyvateľstva, 2.) vlastná ozbrojená družina, tvorená zväčša žoldniermi, 3.) uzatváranie spojenectiev a diplomatických stykov s ostatnými tyranmi po celom Grécku.

Hlavné znaky tyranie

1.) zrušenie politickej moci popredných (tradičných) aristokratických rodov - konfiškácia ich majetku a jeho prerozdelenie medzi svojich prívržencov – posilnenie nearistokratických vrstiev obyvateľstva.

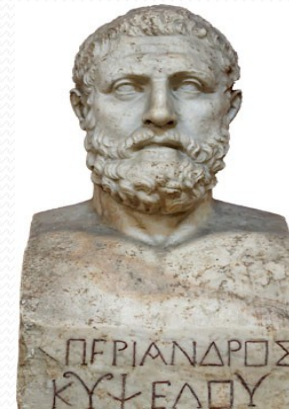
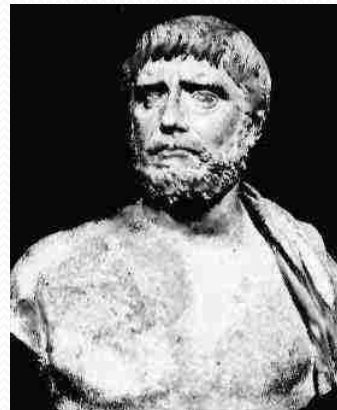
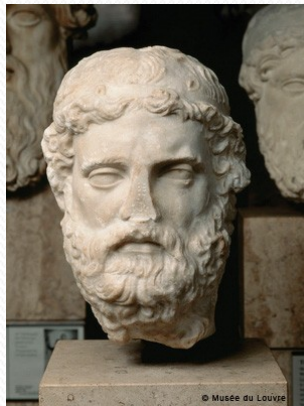
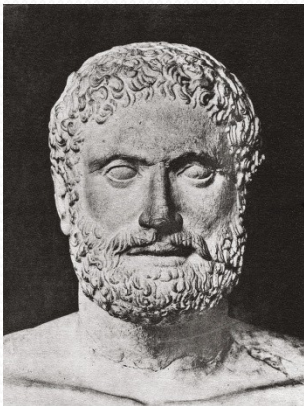
2.) rušenie aristokratických kultov a ich nahradenie kultmi bohov – patrónov a ochrancov mesta – budovanie chrámov a organizovanie slávností a hier na ich počesť (Peisistratos).

3.) rušenie tradičných rodových fýl a ich nahradenie územnými (Polykrates zo Samu)

3.) kultúrne zveľaďovanie miest – podpora remesiel, obchodu (zavedenie mincového hospodárstva), umenia; budovanie verejných stavieb (vodovody, cesty, prístavy...) – čoraz väčšie a častejšie využívanie práce otrokov – počiatky tzv. klasického otroctva

4.) aktívna zahraničná politika – uzatváranie spojenectiev a nadväzovanie diplomatických stykov hlavne prostredníctvom dynastických sobášov; podpora kolonizácie.

Peisistratovci (Atény); Polykrates (Samos); Thrasybulos (Milétos); Periandros (Korint)...

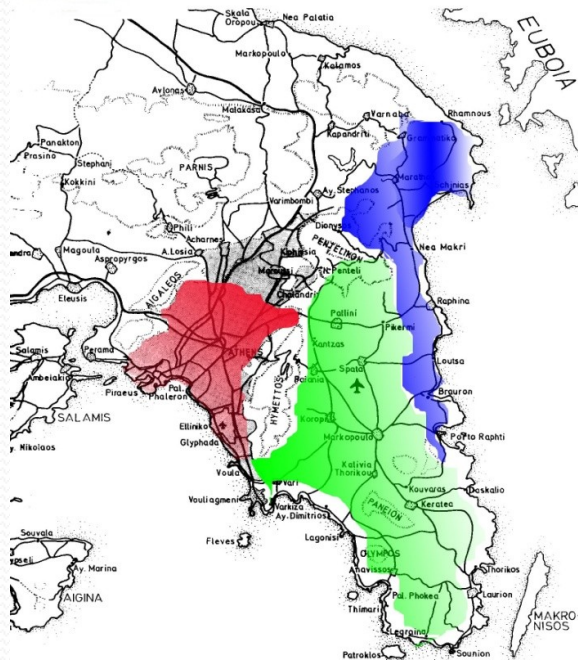
Vláda tyranov hrá významnú úlohu v prechode od vlády rodovej aristokracie, ku konštituovaniu sa klasickej gréckej *polis* a jej charakteristickým znakom.

- Koncom 6 a zač. 5. st. – moc tyranov, ako samovládco v obciach upadá – hlavným a v konečnom dôsledku i jediným politickým reprezentantom v jednotlivých *poleis* sa bez ohľadu na svoj pôvod stávajú slobodní plnoprávni občania – *demos* - počiatky tzv. klasického obdobia.

- Zmeny v sociálno-majetkovom usporiadaní gréckej spoločnosti v Klasickom období

završenie prechodu od rodovej k mestskej organizácii spoločnosti – niekdajšie rodové fýly sú postupne nahrádzané novými – územno-správnymi fýlami – snaha o pretrhnutie tradičných rodových väzieb a vytvorenie nových – štátnych. (Kleisthenes – Athény).

- Nie príslušnosť k rodu, ale príslušnosť k obci jako novému jednotiacemu celku – snaha reformátorov o vytvorenie pocitu spolupatričnosti všetkých občanov danej polis.
- Základnou územno-správnou a spoločenskou jednotkou sa stávajú demy fungujúce na teritoriálnom princípe.
- Athény – 3. skupiny – Asty (mestské), Paralia (prímorské), Mesogeia (vnútrozemské) - tzv. trýtie

The pre-Cleisthenic tripartition

Pedion

πεδινεῖς or πεδιακοί

Diakria
ὑπεράκριοι or διάκριοι or ἐπάκριοι

Paralia
πάραιοι or παράλιοι

ANCIENT ATTICA

- Demes of Attica
  - Asty
  - Paralia
  - Mesogaea
  - Tritty boundaries
- The 10 tribes**
1 Erechtheis	6 Oemeis
2 Aegeis	7 Cecropis
3 Pandionis	8 Hippochoontis
4 Leontis	9 Aeantis
5 Acamantis	10 Antiochis

- V čele každého demu – demarchos – bol vyberaný žrebom.
- Všetci občania sa povinne zapisovali do príslušného demu v ktorom žili, a ktorého meno bolo súčasťou mena každého aténskeho občana.
- Z demov sa tiež začali žrebovať zástupcovia do jednotlivých politických funkcií.
- 3 demy - 1 fýla - územie každej (10) sa skladalo z mestských, prímorských a vnútrozemských demov – zabránenie majetkovej diferenciácii v jednotlivých častiach Attiky.
- Na čele - stratégos – každoročne volený
- 1.) v čase vojny viedol vojenské oddiely, ktoré tvorili občania príslušnej fýly.
- 2.) zabezpečoval výcvik členov fýly, riadili jej financie a zvolával ľudové zhromaždenia.

- **Rada 500** (*Bulé ton pentakossion*)

- tvorili ju každý rok vyžrebovaní občania - z každej fýly po 50 zástupcov (tzv. prytanovia).
- Každá fýla uradovala desatinu roka (podľa žrebu) – počas tohto obdobia (tzv. prytaneia) jej členovia stáli v čele obce a rozhodovali o najdôležitejších štátnych otázkach - prijímali posolstvá, rokovali o „medzinárodných“ zmluvách, pripravovali podklady a návrhy zákonov pre rokovanie ľudového zhromaždenia...
- Sídlili v budove rady (tzv. *búleutérion*), kde muselo byť vždy prítomných aspoň 3/5 členov príslušnej prytaneie.
- Na každý deň bol z radov prytanov vyžrebovaný jeden občan, ktorý sa stal formálnou hlavou štátu - mal k dispozícii kľúče od štátnej pokladnice a štátne pečatidlo – každý aténsky občan mohol len raz v živote zastávať túto funkciu.

• Ludové zhromaždenie (ekklésia)

Tvorili ho všetci athénski občania starší ako 20 rokov.

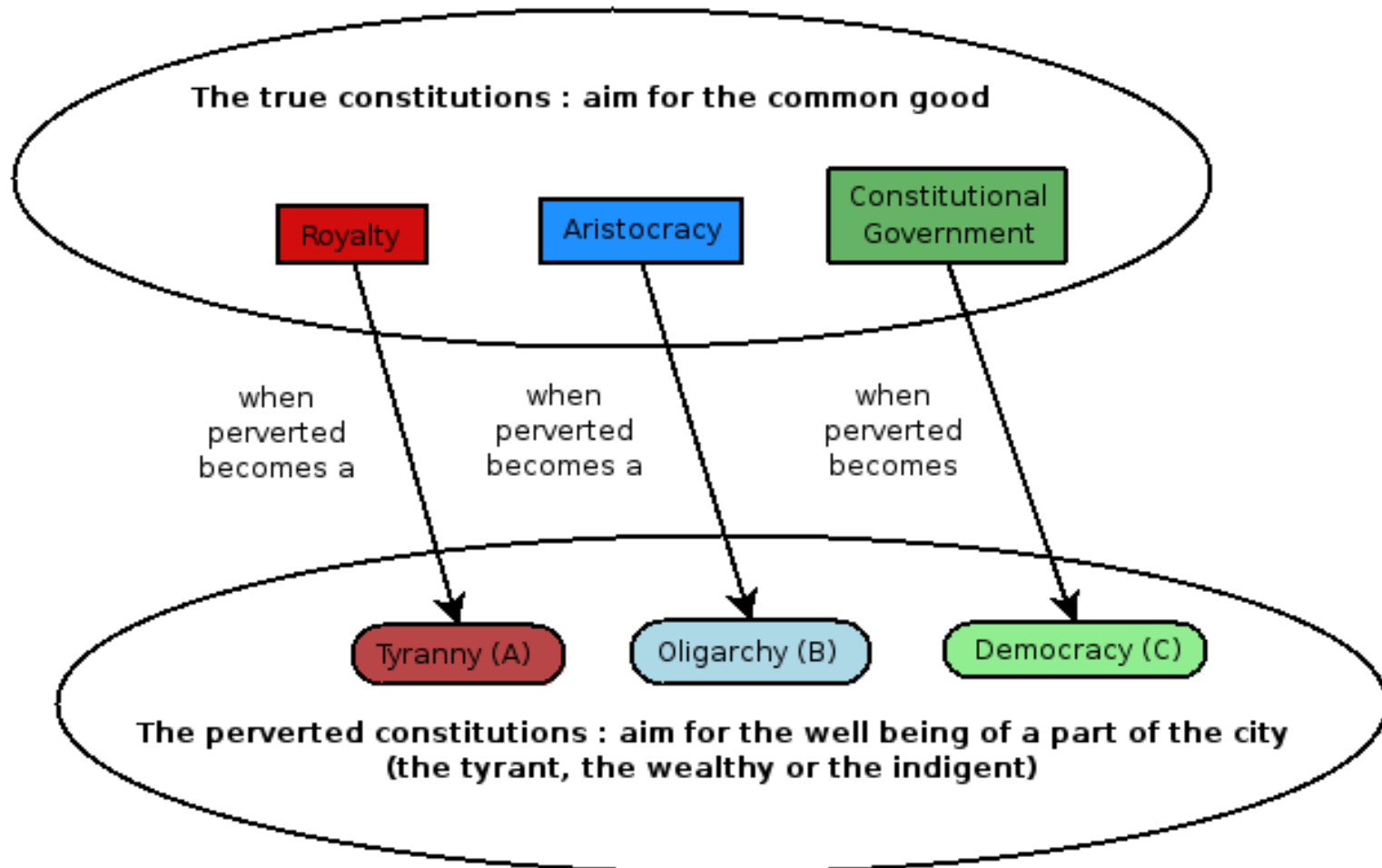
- Zasadnutia zvolávali stratégovia - vždy minimálne raz za prytaneiu (resp. podľa potreby).
- Na ľudovom zhromaždení sa volili najvyšší štátni úradníci (stratégovia, štátni pokladníci...) a žrebovali „ostatní“ úradníci a funkcionári štátu.
- Na ľudovom zhromaždení sa prijímali návrhy zákonov predkladané radou 500 - každý občan mal právo navrhovať zákony (v prípade jeho schválenia bol však za zákon osobne zodpovedný)
- Na ľudových zhromaždeniach
  - 1.) prerokúvali zmluvy so zahraničnými štátmi,
  - 2.) rozhodovalo sa o mieri a o vojne,
  - 3.) schvaľovali sa financie (napr. na výstavbu Atén, resp. budovanie loďstva...)
  - 4.) vytvárali sa súdne zbory, ktoré rozhodovali o súdnych sporoch medzi Aténčanmi, ale i medzi Aténčanmi a členmi délskej symmachie - podľa dôležitosti prípadu (krádež, ublíženie na zdraví, vražda...) sa žreboval príslušný počet porotcov (napr. 50+1, 250+1, 500+1) – aby bol vždy nepárny počet.
- Pri dôležitých rozhodnutiach (predovšetkým štáto-právneho charakteru) muselo byť vždy prítomných aspoň **6 000** občanov.

• Štátna byrokracia

- Výkonná moc – úradníci (c. 700 – 750) - zabezpečovali všetky základné funkcie spojené s riadením obce.
- spočiatku na základe veľkosti majetku a spoločenského postavenia (archonát, Areopag), neskôr bez obmedzenia.
- 2 typy – 1.) volení – v prípade, že sa vyžadovali určité osobitné znalosti alebo schopnosti
  - (napr. stratégovia, štátni pokladníci) – tzv. prvostupňové úrady
  - 2.) žrebovaní (losovaní) – zo všetkých občanov podľa fýl resp. demov - tzv. druhostupňové úrady (sudcovia, dozorcovia...)
- Za výkon funkcie bol každý úradník osobne zodpovední ľudovému zhromaždeniu – ak sa zistilo, že svoju funkciu nevykonával správne, bol potrestaný (pokutovaný, ostrakizovaný, odsúdený na smrť...).

Charakteristika organizácie spoločnosti podľa typu a formy vlády

- Základom každej *polis* – **vlastná ústava a zákony** – vymedzenie politicko-právneho a spoločenského postavenia jednotlivých skupín obyvateľstva vo vzťahu k obci.
- Typy ústav – formy vlády a ich rozdelenie podľa jednotlivých zložiek spoločnosti a ich podiele na moci.

- Vznik a existencia mocenského dualizmu v gréckej spoločnosti v pol. 5. st.

• Peloponézsky spolok (Sparta) ↔ Délska symmachia (Athény) - bipolarizácia politickej scény v jednotlivých *poleis* (demokracia vs. oligarchia) – rozdelenie spoločnosti na 2 nezmieriteľné tábory

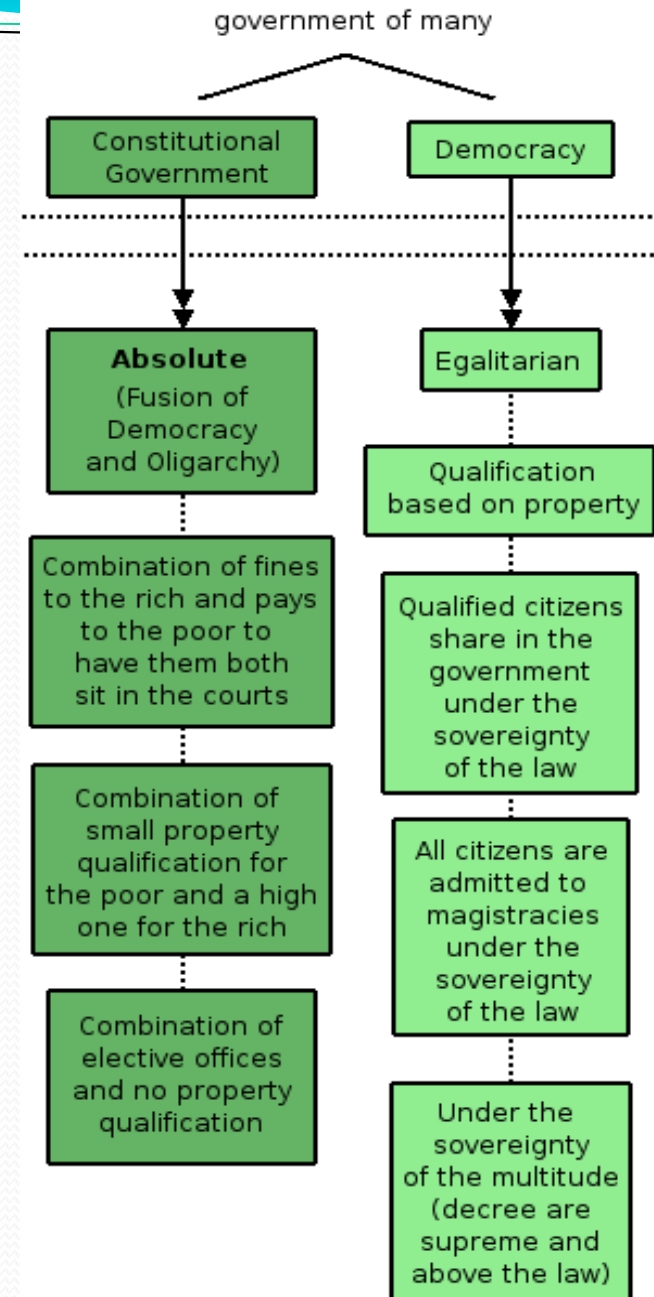
- Politika tzv. Panhellénizmu – snaha o „zjednotenie a ovládnutie“ gréckych *poleis* v Stredomorí, pod nadvládu silného hegemóna – tzv. athénsky imperializmus - strata autonómneho postavenia značného množstva *poleis* – predpoklad na vytvorenie prvého, centralisticky riadeného „panhellénskeho“ mocenského celku – počiatky tzv. krízy polis.

1.) Demokracia (*demos* – ľud; *kratos* – vláda)

- Ústavné zriadenie - hlavný predstaviteľ – **Athény** – počiatky už na konci 6 st. (**Kleisthenes** a jeho reformy), v priebehu 5 st. - **Themistokles, Efiates, Perikles** – počiatky „klasickej“ athénskej demokracie.
- Politická moc – iba slobodní plnoprávni občania, bez ohľadu na pôvod a (cca od pol. 5st.) i výšku majetku.
- Centrálne inštitúcie:
  - 1.) Ľudové zhromaždenie (**Ekklesia**) - zákonodarná moc, všetci slobodní občania.
  - 2.) Rada 500 (**Boulé**) – exekutívna moc, členovia vyberaní spomedzi občanov podľa hlasovania, neskôr losu; predkladanie návrhov zákonov...
  - 3.) Byrokratický aparát – prístup k jednotlivým úradom - spočiatku na základe veľkosti majetku, neskôr bez obmedzenia.
  - 4.) Porotné súdy (**Dikasteria, Heliaia**) – sudcovia vyberaní losom spomedzi všetkých občanov; kontrolná funkcia výkonu jednotlivých úradov; súdenie a stíhanie protištátnej činnosti.
- Existencia špecifickej formy politického boja – tzv. **ostrakizmos**

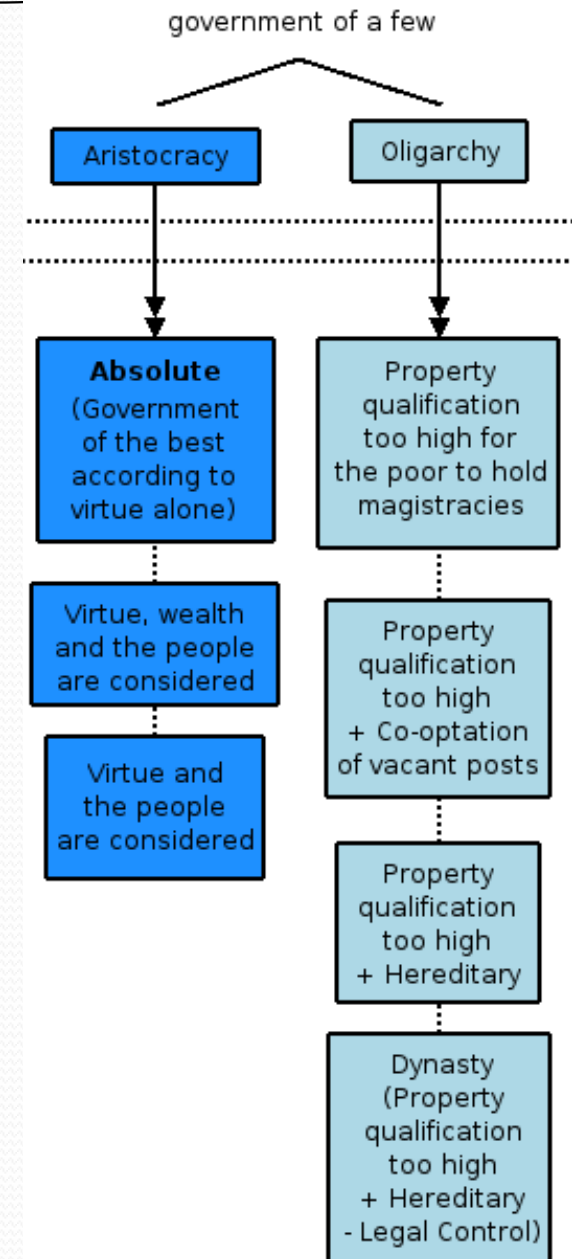

2.) Oligarchia (*oligos* – menšina; *archein* – vládnuť)

- Forma vlády – všetka politická moc je v rukách úzkej skupiny privilegovaných, zväčša majetných predstaviteľov obce.
- Rozhodujúcim meradlom moci nie je urodzený pôvod, ale veľkosť osobného majetku.
- Charakteristická je rodová dedičnosť úradov.
- Občania – disponujú právom na ochranu života, majetku a i. avšak sú neplnoprávny, nemôžu zastávať úrady a tak sa priamo podieľať na politickom živote *polis*.

• Sparta

- unikátny príklad štátneho zriadenia
- mieša v sebe prvky - 1.) autokracie (*diarchia*),
- 2.) oligarchie (najdôležitejšie posty v správe sú v rukách úzkej skupiny „privilegovaných“ Sparťanov – eforát, gerúzia).
- 3.) demokracie (existencia ľudového snemu – *apella* – všetci slobodní spartskí občania).

3.) Autokracia (*autos* - sám ; *kratos* – vláda)

2 formy – 1.) monarchia, 2.) tyrania

- 1.) Rodové zriadenie – rozhodujúcu úlohu hrá pôvod.
- v čele spoločnosti stojí autokratický samovládca, ktorý opiera svoju moc o absolútnu vládu nad ostatnými spoločenskými skupinami.
- Existencia byrokratického aparátu – nedostatočná vlastná iniciatíva – pôsobí „iba“ ako vykonávateľ panovníkových nariadení.
- Absencia ľudových orgánov, priamo sa podieľajúcich na politickom živote a správe obce (výnimka – napr. Sparta).
- 2.) Osobná moc a podpora zo strany určitej početnej skupiny obyvateľstva
- Urodzený povod a veľkosť majetku nie sú hlavnými kritériami.
- zrušenie politickej moci aristokracie - konfiškácia ich majetku a jeho prerozdelenie medzi svojich prívržencov – posilnenie nearistokratických vrstiev obyvateľstva – popularita.
- rušenie aristokratických kultov a ich nahradenie kultmi bohov – patrónov a ochrancov mesta – budovanie chrámov a organizovanie veľkolepých slávností a hier na ich počesť; podpora obchodu, remesla...
- Spoločný znak – absolútna moc je v rukách jednotlivca – ostatné skupiny obyvateľstva nedisponujú takmer žiadnymi politickými právami

